

**GEOMETRII LIMINALE ȘI TIMP MESIANIC ÎN IMAGINARUL
MITTELEUROPEAN. CARTOGRAFII ALE PRAGULUI
LA VIRGIL BIROU**

LIMINAL GEOMETRIES AND MESSIANIC TIME IN THE MITTELEUROPEAN
IMAGINARY. CARTOGRAPHIES OF THE THRESHOLD IN THE PROSE
OF VIRGIL BIROU

DOI: [10.56177/AUA.PHILOLOGICA.2.26.2025.art.6](https://doi.org/10.56177/AUA.PHILOLOGICA.2.26.2025.art.6)

CS III DELIA BADEA

**Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu”
Academia Română, Filiala Timișoara**

***Abstract:** This article aims to interrogate, from a hermeneutic perspective, the messianic dimension of the short prose by Virgil Birou, placing it in the broader context of the Mitteleuropean literary imaginary of the first half of the 20th century. Approached through the prism of a messianism with political and ideological valences, specific to the Central European space preceding the disintegration of the Austro-Hungarian Empire, the text proposes a reading of the state of exception in which Birou's characters live, as a narrative form of the tension between history and identity.*

At the same time, the analysis will focus on the constant distribution of the characters on or between thresholds, simultaneously excluded and included in a system that does not recognize them but does not abandon them definitively. Blocked at the border of transitional spaces, they move between inaccessible worlds, in search of a meaning that is denied to them.

As recurrent topos, the "thresholds" that cross the prose investigated here become the starting point of a reading in the key of "weak messianism" - in Walter Benjamin's terms -, highlighting a series of spaces of the provisional, which link Virgil Birou's prose to canonical texts of the Mitteleuropean imaginary.

Through this approach, we will try to demonstrate that the messianism interrogated here transcends the traditional theological framework (from which it extracts its original meaning as an ethos of expectation), reconfiguring itself in a socio-political grid that reflects the fragility of the characters in the face of a history experienced as destiny.

Approached as physical limits, symbolic frontiers and discursive forms intended to operate a series of prohibitions, the thresholds in Virgil Birou's short prose become the defining attributes of a world in waiting, suspended between the possibility of a new order and the inevitable collapse of the old one. For the social imaginary of the world evoked by the prose writer, they therefore operate as essential instruments of exclusion, intended to maintain the tension of a crisis that equally defines the space, the characters and the era they traverse.

Finally, oriented towards the interrogation of such liminal "thresholds", the hermeneutic discourse proposed within the present case study aims to highlight the way in which the spaces of passage or waiting identified in the analysed prose configure a social imaginary in which the messianism, emptied of its soteriological dimension, becomes the central symptom of a world in crisis.

Keywords: *messianism; Mitteleuropean imaginary; thresholds; short prose; Virgil Birou*

Într-o Mitteleuropă marginală, adesea ignorată de istoriografia literară, proza scurtă a lui Virgil Birou¹ – corpusul acestui studiu de caz – propune o literatură a pragurilor, a limitelor, a rupturilor – dar nu în sensul spectaculos al revoltei, ci în acela al unei așteptări fără sfârșit, al unei expectanțe mesianice lipsite de mântuire. Pe acest fundal, premisa hermeneutică de la care pornește demersul de față mizează pe bănuiala că o cartografiere a numeroaselor spații ale provizoratului care structurează textele interogate aici ar putea constitui un instrument hermeneutic viabil, menit să pună în evidență modul în care aceste toposuri liminale funcționează ca vectori ai marginalizării într-o lume aflată în criză. Astfel abordat, studiul consacrat lui Virgil Birou este parte a unui proiect de cercetare mai amplu care își propune o revizitare a unor texte necanonice citite în cheie interimperială, într-o lectură inspirată de contribuțiile teoretice ale Ancăi Pârvulescu și Manuelei Boatcă, conceptualizate în lucrarea *Creolizarea modernului. Transilvania la răscrucea imperiilor*².

Abordat prin prisma unui mesianism surprins nu în ipostaza sa teologică, ci a unui concept cu valențe sociale și ideologice, acest studiu de caz propune o (re)lectură a pragurilor pe care trăiesc personajele lui Birou privite ca forme narrative ale tensiunii dintre istorie și identitate. Analizat în această grilă, imaginarul reflectat de proza scurtă interogată se definește în termenii unui timp mesianic, ai „stării de excepție”³ a personajelor care traversează nuvelele și ai așteptărilor pe și în fața unor praguri. Aceste elemente structurează reprezentările colective și asigură fondul crepuscular al lumii evocate de prozator.

Ca instrumente ale segregării existențiale, figurile pragului vor fi interogate în continuare sub două tipologii. Prima, reunește pragurile materiale (fizice), în timp ce cea de-a doua le vizează pe cele simbolice. Vom arăta că, alături de numeroasele „praguri discursive”⁴ (forme ale discursului ca interdicție) care traversează textele lui Virgil Birou, aceste categorii instituie o serie de intervale în

¹ Proza scurtă a lui Virgil Birou include unsprezece nuvele și povestiri publicate în intervalul 1942-1966. V. Grațîela Benga-Țuțuianu, *Virgil Birou. Scrieri. Vol. III. Poezia nouă bănățeană – Limpeziri, proză scurtă, reportaje și evocări*, ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, tabel cronologic, notă asupra ediției, note, glosar, indici, bibliografie, anexe și opinii de Grațîela Benga-Țuțuianu, Timișoara, Editura Universității de Vest din Timișoara, 2025, p. 29-258.

² V. A. Pârvulescu, M. Boatcă, *Creolizarea modernului. Transilvania la răscrucea imperiilor*, trad. din limba engleză de Ciprian Șulea, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2024.

³ Pentru Giorgio Agamben, starea de excepție presupune condiția de a trăi în exil în raport cu societatea, între lege și excludere, între apartenență și marginalizare: „Starea de excepție este o complexă figură topologică, în care nu numai că excepția este regula, dar, în același timp, starea de natură și dreptul, exteriorul și interiorul trec unul în celălalt”. Cf. Giorgio Agamben, *Homo Sacer, Puterea suverană și viața nudă*, traducere de Alexandru Cistelean, Cluj-Napoca, Editura Ideea Design&Print, 2006, p. 21.

⁴ Conceptul de prag discursiv l-am împrumutat din studiul Andreei Heller-Ivancenko, *Condiția mesianică în romanul crepuscular*, București, Editura Tracus Arte, 2019.

interiorul cărora se instalează și operează acel mesianism „slab”⁵ despre care vorbește Walter Benjamin.

1. Pragurile materiale: semantica excluderii și a marginalizării

Experimentate în mod visceral ca spații concrete, palpabile – toposuri ale exilului cotidian –, pragurile fizice care structurează nuvelele analizate aici generează și perpetuează un etos al așteptării (*recte* al amânării) care devine, în cazul personajelor lui Virgil Birou, modalitatea esențială de a intra în dialog cu timpul trăit. Mina și, în mod particular, „gura suitoarei” – topos liminal prin excelență prin care lumina pătrunde în bezna galeriilor subterane – (*Gheorghi Rață se lămurește cu revoluția*), ghișeele funcționarilor „Direcțiunii”, inaccesibile celor din exterior (*Nevasta minerului Gheorghi Rață*) sau ușile închise ale primăriilor în fața cărora așteaptă, umilă, familia ungurului Ianoș (*Cum a ajuns primul ungur în satul meu*) funcționează ca astfel de praguri materiale recurente în proza lui Virgil Birou. Sunt spații care nu delimitează doar fizic, ci coagulează o întreagă semantică a marginalizării și a excluderii.

Așezați „la gura suitoarei” în timp ce afară „răvoluția” ia amploare, Gheorghi Rață și Pavel Toc se situează pe un prag fizic și existențial în egală măsură. Giorgio Agamben oferă o cheie de lectură hermeneutică revelatoare în acest context atunci când definește exilul printr-o paradoxală asociere a excluderii și includerii⁶. Personajele asistă de la distanță la spectacolul unei istorii care îi privește. Starea de excepție se instituie în acest caz prin amânarea asumată a gestului („Nu te pripi, Pavele...”) și rezultă din situarea personajelor pe un prag care devine fundamental pentru condiția mesianică a lumii evocate de prozator. Se configurează astfel un spațiu în care paradoxul excluderii prin includere devine tangibil. Aici, pătrunderea în subteran a luminii supratereane dă consistență crepuscularului, lăsând să se întrevadă un topos în care existența cotidiană a minerilor e o permanentă luptă pentru supraviețuire, pentru dislocarea unor praguri, a unor limite (fizice și simbolice deopotrivă), o pendulare perpetuă între înlăuntrul și afară, între șovăială și acțiune:

Opaițul de mină era atârnat, pentru fereală, mai la dreapta, cu cârligul înțepat în grinda de sprijin a tavanului; prin sita deasă, flacăra gălbuie abia clipoceă și pâcla neliniștitoare, care umplea cârtogul, contura figura omului cu reflexe unsuroase ce urmăreau în pete prelungi membrele scăldate în sudoare. Zarea lui mai degrabă întuneca decât lumina bârlogul unde omul își sfredelise truda într-o grămețioară de cărbuni, care în ziua aceea nici un sfert de vagonet nu putea să umple.⁷

⁵ Walter Benjamin, *Iluminări*, traducere de Catrinel Pleșu, Cluj- Napoca, Editura Ideea Design&Print, 2002, p. 195.

⁶ Giorgio Agamben, *Homo Sacer. Puterea suverană și viața nudă*, traducere de Alexandru Cistelean, Cluj-Napoca, Editura Ideea Design&Print, 2006, p. 21.

⁷ Virgil Birou, *Gheorghi Rață se lămurește cu revoluția*, în: *Virgil Birou, Scrieri, III* ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, tabel cronologic, notă asupra ediției, note, glosar, indici, bibliografie,

În trupurile istovite, consumate de o normă ce le abolește umanitatea, decăderea se însinuează adânc, până la corodarea propriei esențe umane. Includerea în mină (văzută ca normă) are ca efect și, simultan, ca scop excluderea personajelor și conduce la o politizare a biologicului pe care același Giorgio Agamben o definește prin conceptul de „viață nudă”⁸.

Citită în această paradigmă mina devine un prag nu doar prin delimitarea pe care o instituie între *sus* și *jos* (metaforă a verticalității timpului teologic), ci mai cu seamă prin situarea celor care se află aici nici înăuntrul, dar nici în afara normei. E o tensiune care operează perfect în cazul personajului Pavel Toc. (Auto)exilarea forțată (în contextul războiului) – prin părăsirea casei și a pământului și angajarea la mină – se suprapune suspendării unei norme și are ca urmare experiența subteranului. În acest cadru, spațiul captivității operează, paradoxal, ca spațiu al incluziunii, menit să îl țină pe erou departe de ororile războiului:

Lui Pavel nu-i era atâta de leafa pe care o primea pentru munca sa. Către el, grozăviile frontului rânjeau în imagini crunte, care-l scoteau din minți de câte ori se aduna cu ortacii și discutau lucruri auzite de pe acolo. Căuta deci să se ferească și punea râvnă în îndeletnicirile sale, pe care se trudea să le îndeplinească la timp.⁹

În cazul lui Pavel Toc, ca și în cel al lui Gheorghe Rață (a cărui exilare se produce pe coordonate distincte – prin încălcarea normei sociale), starea de excepție nu poate fi separată de această dimensiune a așteptării și, implicit, a situării personajelor pe un prag dincolo de care ar putea fi acel ceva așteptat, dorit. Ca figură a unui prag fizic și ontologic deopotrivă, „gura suitoare” generează această permanentă poziționare a personajelor într-un intermediu: nu doar între înăuntru și afară, dar și între normă și excepție și, în final, între istorie și destin. Ea delimitează astfel un hotar ontologic, un spațiu în care timpul se suspendă, iar lumina devine „supliciu” – metaforă a condiției crepusculare.

Situarea celor doi pe acest prag definește o etică a amânării și le consumă existența într-un „timp care rămâne”, în termenii lui Agamben. E o temporalitate nefinalizabilă, perpetuu deschisă către o venire mereu așteptată, dar niciodată consumată. Gheorghe Rață trăiește exclusiv sub semnul acestei crize temporale: el nu acționează, ci așteaptă („Gheorghe nu se mișcă...”), nu decide, ci amână („nu te pripi”) – și tocmai această dislocare a acțiunii în favoarea așteptării activează dimensiunea sa mesianică. Starea de excepție a personajelor rezultă aici tocmai din această situație a lor pe un prag, între normă și absența acesteia, iar așteptarea lor asumată devine parte a unui ritual mesianic al amânării, fără certitudinea unei epifanii.

Într-o altă nuvelă, Lena, nevasta minerului Gheorghe Rață, parcurge un traseu kafkian în fața unor praguri dincolo de care accesul îi este sistematic refuzat:

anexe și opinii de Grațiana Benga-Țuțuianu, Timișoara, Editura Universității de Vest din Timișoara, 2025 p. 29. Toate citările din proza lui Virgil Birou fac referire la ediția menționată aici.

⁸ Conform teoriei biopolitice a lui G. Agamben, „viața nudă” definește ființa lipsită de drepturi și redusă la simpla supraviețuire biologică. Cf. Giorgio Agamben, *op. cit.*, p. 11.

⁹ Virgil Birou, *Orbecăim în întuneric*, p. 186.

Se opri înaintea unei uși; un slujbaş cu fața roz, cu căciulă ca un tăiar pe cap și cu nasturi lați și lucitori, încheiați până sub bărbie, nu o lăsă să intre.

[...] O trimiseră la al doilea, de acolo au îndrumat-o din nou la altul. Un cap chel și doi ochelari căzuți pe nas se aplecară spre ea. Nimic¹⁰.

Paznici ai acestor praguri, funcționarii Direcțiunii întruhipează ipostaze ale unei autorități inaccesibile, prelungiri ale unui Centru care nu poate fi atins. Imaginea spectrală a directorului – la fel de absent precum Legea în proza lui Kafka – conturează holograma unei autorități care există doar prin inaccesibilitate. Răspunsurile funcționarilor la întrebările femeii sunt reduse la formule goale și instituie un prag opac, fără alternativă. Ei nu refuză explicit, dar nici nu permit trecerea „dincolo”:

Domnul director e foarte ocupat, nu poate vorbi cu nimeni. Vino poimăine, când e zi pentru oameni¹¹.

În spatele personajului central, o întreagă lume trăiește suspendată între praguri. Pe coridoare lungi și întunecate, într-o coregrafie a resemnării, siluetele minerilor se aliniază tăcute în fața ghișeelelor, schițând contururile unei întregi galerii de personaje crepusculare:

Ocnari îngrămădiți în fundul coridorului porneau în șir, câte unul, spre geamuri, luau țădulile și ieșeau plini de tăceri.¹²

Tot de pe un prag, „omul de lângă ușă”, unul dintre personajele nuvelei *Întrunirea*, întrezărește soluția schimbării așteptate de toți: acțiunea, gestul, decizia asumată:

Voi știți tot așa de bine, ca și mine, că sunt mai multe căi de urmat, răspunse *omul de lângă ușă*. Ar fi o grevă, cât se poate de urgență, ar fi sabotajul în mină, distrugerea instalațiilor de jos și de sus și, în cele din urmă, atacul direcțiunii și capturarea bandiților de la conducere. Îi luăm și-i ducem la un loc singur, unde-i ținem prinși până când nu ni se ascultă și îndeplinesc toate condițiile noastre. Vedeți deci, că *putem alege între mijloacele de acțiune*, după necesitate și după *bunul nostru* plac. Și trebuie să alegem unul, cât mai urgent, ca să înceteze odată samavolniciile și bătaia de joc.¹³

Dar pentru personajele lui Virgil Birou istoria rămâne suspendată tocmai pentru că ele nu (mai) cred în puterea gestului de a schimba ceva:

Dar să puști pe domni? Îi puști pe ăștia, mâne vin alții. Domnii totdeauna vor fi domni, iar ocnaarii ocnaarii¹⁴.

Resemnarea lui Gheorghe Rață traduce o formă subtilă de luciditate tragică care devine marcă a personajelor lui Birou: istoria nu e decât un cerc vicios, o repetiție fără ieșire. Sensul mesianismului pentru lumea evocată de prozator derivă

¹⁰ Virgil Birou, *Nevasta minerului Gheorghe Rață*, p. 179.

¹¹ Idem, *ibidem*, p. 180.

¹² Idem, *ibidem*, p. 179.

¹³ Virgil Birou, *Întrunirea*, p. 215-216 (s.n.).

¹⁴ Virgil Birou, *Gheorghe Rață se lămurește cu revoluția*, p. 36.

tocmai din această imposibilitate de a depăși aceste praguri. Ele fragmentează discursul narativ al nuvelor și configurează spații ale exilului în interiorul cărora personajele se mișcă ezitant, oscilând permanent între speranță și resemnare.

2. Pragurile simbolice: cronotopii suspendate

Frontiere epistemice menite a delimita spații ale diferențelor în interiorul lumii evocate, pragurile simbolice care traversează proza lui Virgil Birou instituie o suspendare a timpului (*id. est.* a istoriei), sparg cronologii și reorganizează temporalitatea prozelor în jurul unor permanente așteptări.

Cazul emblematic al unei astfel de suspendări a istoriei e ilustrat de „răvoluția” lui Gheorghe Rață. Consumată, în cea mai mare parte, la Casina din Anina, aceasta definește pragul simbolic fundamental care structurează imaginarul colectiv al lumii lui Birou. Dincolo de semnificația unui eveniment cu valențe reformatoare („Hia, se schimbă acum ceva în lume...”¹⁵), schimbarea pe care o *așteaptă* Pavel și ceilalți revoluționari are aici semnificația dislocării unor praguri și, implicit, a temporalității istorice, în favoarea unui „timp al așteptării” cu trăsături eshatologice difuze („Vom da jos domnii și vom fi noi, muncitorii, stăpâni”¹⁶). În acest cadru, revoluția devine un prag simbolic în care trecutul și viitorul se anulează reciproc. Se configurează astfel un cadru propice instaurării mesianismului, întrucât acesta operează cel mai bine tocmai în astfel de spații „ale diviziunii identitare și ale suspendării istoriei coerente”¹⁷.

Sensul profund mesianic al unui astfel de prag derivă tocmai din faptul că el pare să anunțe sosirea unui alt timp care nu mai e centrat pe ideea unei mântuiri, ci pe o tensiune imanentă, continuă, între dorință și inacțiune. Timpul istoric e dislocat și înlocuit cu o cronologie mesianică care accentuează o criză deja latentă. Această condiție nu traduce o negare a timpului la personajele lui Birou, ci mai degrabă deschiderea acestuia spre o formă a lui suspendată între promisiune și împlinire:

Acum a venit vremea noastră, acum să lovim și noi, că nimic nu ne mai poate sta în cale¹⁸.

E aici, în speranțele revoluționarilor, o deschidere mesianică înspre ceea ar urma să vină – promisiunea unui timp mai bun:

[...] împărăția Habsburgului e gata și că acum începe altă împărăție? A mea, a ocnarilor. Și a ta, Ghiorghe, că și tu ești ocnar.¹⁹

¹⁵ Virgil Birou, *Gheorghe Rață se lămurește cu revoluția*, p. 62.

¹⁶ Idem, *ibidem*, p. 63.

¹⁷ Grațiela Benga-Țuțuianu, *Marginalitate și europenism în proza lui Alexandru Vona*, în: *Quaestiones romanicae VIII. Interferențe și contraste în România*, Szeged, Jatepress 2020, p. 212; disponibil online: https://ciccre.uvt.ro/sites/default/files/2023-04/quaestiones-romanicae_viii-1.pdf, accesat la 08.03.2025.

¹⁸ Idem, *ibidem*, p. 56.

¹⁹ Idem, *ibidem*, p. 57.

În iureșul creat („Au ieșit. Alergau ca nebunii și strigau că acum a venit vremea să-și arate și ei toți puterea”²⁰), revoluția topește tensiunea dintre trecut și viitor, dintre promisiune și amânare, lăsând loc unei temporalități fragmentare care se definește cel mai bine în termenii unui cronotop mesianic. În veselia de la Cassină, evenimentele se diluează rapid, încât mesianismul nu mai funcționează ca promisiune a unei mântuiri, ci ca o tensiune permanentă între „deja” și „nu încă” („Prostia asta nu ține mult...”²¹).

Prin urmare, personajele lui Birou sunt mesianice nu pentru că așteaptă un Mesia redemptoriu, ci pentru că existența lor se hrănește din tensiunea acestor permanente așteptări-amânări imposibil de articulat, dar niciodată abandonate. Deciziile se amână („stai să chibzuim”), gesturile se suspendă („- Tu stai aici. [...] tu n-ai nevoie să te amesteci.”) și astfel timpul se dizolvă în acest spațiu al indeciziei.

Într-un alt registru narativ, nuvela *Oglinda lui moș Ion Stăvan* substituie cronologiei istorice un timp mitic fundamental. Aici, ordinea realului e sfidată de apariția vrăjitoarei, în lumina crepusculară a asfințitului:

Spre asfințit a venit vrăjitoarea.

[...] Și începu vrăjile.

- Ne trebuiesc tăciuni. Asta avem aci. Apoi un vătrai, un scăunel și cojocul cel mare al lui Ion.

Ea număra lucrurile cu glas schimbat și Sulumia se mișca argint viu, ca la întâmplarea mare ce se petrecea în casa ei. Ridică vătraiul și aduse dintr-un colt scăunelul de foc²².

Ritualul magic care are loc acasă la baba Sulumia, în „întunericul buzanei”, ferit de ochii lumii, devine un nou act menit să reordoneze raporturile spațiu-timp.

În alte nuvele, această suspendare a cronologiei este articulată printr-o estompare a granițelor dintre realitate și vis, dintre conștiință și inconștient. Temporalitatea se fragmentează, dar doar pentru a deveni reverie, amintire, proiecție:

Închise iarăși ochii, cu capul sprijinit pe coate, și se frânse într-o somnolență amară. Atunci văzu pe Lena. Era îmbrăcată în haina vânător, cu bete negre și albe încrucișate în lung și în lat, pe care o purta de vreo opt ani²³.

Ancorat în același „timp acum”, visul nu este, așa cum ne-am așteptat, instrument al evadării la personajele lui Virgil Birou, ci funcționează ca o dublare a realității, definind un mecanism compensatoriu prin care eroii își articulează așteptările:

Se văzu și pe sine. Era în tinda casei și tocmai lăsa de pe umeri legătura cu obezile cuptorului.

²⁰ Idem, *ibidem*, p. 35.

²¹ Idem, *ibidem*, p. 64.

²² Virgil Birou, *Oglinda lui Moș Ion Stăvan*, p. 94.

²³ Virgil Birou, *Gheorghi Rață se lămurește cu revoluția*, p. 84.

– Pentru copii, Lenă, zise el cu ochi iscoditori. Să avem unde să facem foc pentru copii iarna.²⁴

Pe de altă parte, mecanismele de excludere socială pe care proza interogată aici le pune în evidență generează la rândul lor o serie de praguri simbolice, definitorii pentru lumea evocată de prozator.

Instrument de sancționare a celor care au participat la grevă, lista Direcțiunii din nuvela *Nevasta minerului Gheorghe Rață* instituie un alt fel de prag simbolic fundamental. În măsura în care cei înscrși pe această listă sunt în realitate excluși din norma socială și, implicit, condamnați la o formă de existență suspendată, ea răspunde, ca figură a pragului, mecanismului agambenian al includerii prin excludere:

Nu mai este la Oravița, l-au dus la Curtea Marțială. Iar cine ajunge acolo...
Nu-și termină vorba. Făcu un gest cu mâna ca și cum ar fi înmormântat ceva...²⁵

Pe acest fundal, pragul nu mai delimitează o zonă de trecere, ci devine spațiul unei sentințe și, implicit, al excluderii ontologice. Pentru cei incluși pe listă, timpul mesianic nu anticipează sfârșitul timpului, ci este el însuși, așa cum remarcă Giorgio Agamben, „timpul sfârșitului”²⁶ – o formă de cronologie crepusculară, definită de marginalizare și dammare.

E relevant faptul că nuvelele interogate aici propun desfășurări narative nocturne, simptomatice pentru criza unei lumi în prăbușire. Acțiunile se întâmplă aproape fără excepție seara târziu sau în jocul de lumini și umbre al felinarelor din galeriile subterane:

[...] ochii îi ieșeau din orbite în încordarea cu care căutau să pătrundă întunericul galeriilor cufundate parcă și mai mult în beznă dincolo de cercul pal și abia de doi pași al opațului de mină.²⁷

În acest cadru, lumina apare doar ca atribut și metaforă a acestui timp crepuscular:

[...] lumina de afară, care pătrundea în subsol prin dreptunghiul ușei deschise spre stradă și al unei ferestre de două palme, îi înțepă violent genele și îl sili să le dezlipească.²⁸

În acest context, timpul crepuscular, apăsător și tensionat, care traversează de la un capăt la altul proza lui Virgil Birou, se constituie la rândul-i, într-o posibilă figură a pragului. El se lasă citit în sensul teoretizat de Victor Turner în analiza sa

²⁴ Idem, *ibidem*, p. 84.

²⁵ Virgil Birou, *Nevasta minerului Gheorghe Rață*, p. 184.

²⁶ Giorgio Agamben, *Prietenul și alte eseuri*, traducere de Vlad Russo, București, Editura Humanitas, 2012, p. 58.

²⁷ Virgil Birou, *Orbecăim în întuneric*, p. 187.

²⁸ Idem, *ibidem*.

asupra proceselor liminale²⁹: e o temporalitate tranzitorie, marcată de incertitudine și suspendare, în care personajele sunt permanent plasate „între și între” (*betwixt and between*) stări, roluri sau spații identitare. Această dimensiune temporală crepusculară transpare în înaintarea ezitantă a minerilor prin galeriile subterane, sub lumina fragilă a felinarului, în rătăcirea nocturnă a revoluționarilor pe drumul de întoarcere de la Marila, dar și în timpul inert al așteptării pe coridoarele întunecoase ale Direcțiunii, acolo unde absența luminii conține expresia unei liminalități sociale și existențiale deopotrivă:

Careva îi spuse că aici e Direcțiunea; Lena intră. Se găsi într-un coridor înalt, pardosit cu lespezi de piatră, *becul subțire de pe tavan abia împrăștia întunericul din el*. În stânga văzu ferestre tăiate în perete, în fața unei gratii de fier. Ocnari îngrămădiți în fundul coridorului porneau în șir, câte unul, spre geamuri, luau țădulile și ieșeau plini de tăceri³⁰.

În lumea crepusculară a personajelor lui Virgil Birou istoria nu avansează, ci se comprimă într-o formă de criză perpetuă. Suspendarea cronologiei se transformă astfel într-o formă de damnare și traduce un act de reconfigurare a realității. Numeroasele praguri simbolice care traversează proza lui Virgil Birou decupează falii temporale în interiorul cărora operează această permanentă tensiune între așteptare și absență, între promisiune și neîmplinire. Dincolo de aceste praguri mesianismul nu mai funcționează ca proiecție soteriologică, ci ca agent al unei crize a unei lumi aflată în pragul dispariției.

Concluzii

Orientat către interogarea unor astfel de „praguri” liminale, discursul hermeneutic propus în cadrul prezentului studiu de caz a urmărit să evidențieze modul în care spațiile de trecere sau de așteptare configurează, în proza analizată, un imaginar colectiv în care mesianismul, golit de dimensiunea sa soteriologică, devine simptomul central al unei lumi aflate în criză.

Distribuirea constantă a personajelor pe și între praguri, simultan excluse și incluse într-un sistem care nu le recunoaște, dar nici nu le abandonează definitiv, precum și operarea unor permanente așteptări-amânări (pe care această poziționare le alimentează permanent) sunt elementele care activează funcția mesianică în nuvelele lui Virgil Birou. Blocați în fața unor astfel de linii de demarcație, personajele se mișcă între lumi inaccesibile, în așteptarea unui sens care le este interzis.

Dincolo de structurarea spațiului narativ, pragurile interogate aici – abordate atât ca limite fizice, cât și ca spații simbolice menite să opereze o serie de interdicții și delimitări – devin simboluri ale unei lumi aflate în așteptare, suspendată între posibilitatea unei noi ordini și colapsul inevitabil al celei vechi.

²⁹ Victor Turner, *Betwixt and between: the liminal period in rites of passage*, în: Victor Turner, *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*, Cornell University Press, 1970.

³⁰ Virgil Birou, *Nevasta minerului Gheorghi Rață*, p. 179.

În cele din urmă, pragul se dovedește a fi nu doar un loc de trecere, ci o categorie existențială, un spațiu-limită în care se concentrează tensiunea dintre posibil și imposibil, dintre speranță și deznădejde. Studiul de față a încercat să contureze o posibilă lectură a prozei lui Virgil Birou prin prisma funcționării simbolice a acestor praguri și a logicii mesianice pe care acestea o declanșează. Pentru imaginarul lumii evocate de prozator, ele se definesc ca instrumente esențiale ale excluderii, menite să întrețină tensiunea unei crize ce definește în egală măsură personajele și epoca pe care acestea o traversează.

Referințe bibliografice

- AGAMBEN, Giorgio, *Homo Sacer, Puterea suverană și viața nudă*. Traducere de Alexandru Cistelean, Cluj-Napoca, Editura Ideea Design&Print, 2006.
- AGAMBEN, Giorgio, *Prietenul și alte eseuri*. Traducere de Vlad Russo, București, Editura Humanitas, 2012.
- BAKO, Alina, *Cartografii ficționale. Perspective asupra prozei românești*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2025.
- BENGA-ȚUȚUIANU, Grațiela, *Virgil Birou. Scrieri. Vol. III. Poezia nouă bănățeană – Limpeziri, proză scurtă, reportaje și evocări*. Ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, tabel cronologic, notă asupra ediției, note, glosar, indici, bibliografie, anexe și opinii de Grațiela Benga-Țuțuianu, Timișoara, Editura Universității de Vest din Timișoara, 2025.
- BENGA-ȚUȚUIANU, Grațiela, *Marginalitate și europenism în proza lui Alexandru Vona*, în: *Quaestiones romanicae VIII. Interferențe și contraste în România*, Szeged, Jatepress 2020, p. 212; disponibil online: https://ciccre.uvt.ro/sites/default/files/2023-04/quaestiones-romanicae_viii-1.pdf, accesat la 08.03.2025.
- HELLER-IVANCENKO, Andreea, *Condiția mesianică în romanul crepuscular*, București, Editura Tracus Arte, 2019.
- PÂRVULESCU, A., BOATCĂ, M., *Creolizarea modernului. Transilvania la răscrucea imperiilor*. Traducere din limba engleză de Ciprian Șulea, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2024.
- TURNER, Victor, *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*, Cornell University Press, 1970.
- WALTER, Benjamin, *Iluminări*. Traducere de Catrinel Pleșu, Cluj-Napoca, Editura Ideea Design & Print, 2002.